

Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme Beceri Düzeyleri İle Kontrol Odağı Arasındaki İlişki

Neslihan Partlak Günüşen* Besti Üstün**

Özet

Giriş: Problem çözme becerisi ve iç kontrol odağı hemşirelik eğitimi boyunca öğrencilerde geliştirilmesi istenen özelliklerdir. **Amaç:** Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme beceri düzeyi ile kontrol odağı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesidir. **Yöntem:** Araştırmanın tasarımı tanımlayıcı ve korelasyonel niteliktedir. Araştırmanın örneklemini Hemşirelik Yüksekokulunda öğrenim gören 289 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak; Türkçe geçerlik güvenirliğini Şahin, Şahin ve Heppner'in (1993) yaptığı Problem Çözme Envanteri ve Dağ (2002) tarafından geliştirilen Kontrol Odağı Ölçeği kullanılmıştır. **Bulgular:** Problem çözme becerileri ile kontrol odağı puanları arasında pozitif yönde, orta düzeyde, istatistiksel düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe problem çözme beceri puanlarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artış gösterdiği belirlenmiştir. Birinci sınıfların, ikinci ve dördüncü sınıflara göre daha çok dış kontrol odaklı oldukları belirlenmiştir. Üçüncü sınıfla birinci sınıf öğrencileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. **Sonuç:** Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerilerin diğer sınıflara göre yüksek olması ve iç kontrol odaklı grup olması hemşirelik eğitimi boyunca beklenen gelişime ulaşılmış olmasını göstermesi bakımından önemli bir sonuçtur. **Anahtar sözcükler:** Problem Çözme Becerisi, Kontrol Odağı, Hemşirelik Öğrencileri.

The Relationship Between Problem Solving Skills Levels and Locus of Control in Nursing Students

Background: Problem solving and internal locus of control are features aimed to be developed in students throughout the nursing education. **Objectives:** To identify the relationship between level of problem solving skills and locus of control scores in nursing students'. **Methods:** The study was planned in descriptive and correlational design. The sample comprised 289 students studying in school of nursing. The reliability and validity tested by Şahin, Şahin ve Heppner (1993) which that Problem Solving Inventory and improved by Dağ (2002) which that Locus of Control Scale were used in data collection. **Results:** As nursing students' grade level increased, the problem solving scores increased significantly, too. It was determined that the freshmen were more external locus oriented than second and fourth year students. No significant statistical relationship was found between first-year and the third-year students. A medium-level significant relationship (in the positive direction) was found between locus of control scores and problem solving skills. **Conclusion:** The finding that senior nursing students formed the group with highest-level problem solving skills and the greatest internal locus of control is an important result in terms of showing that the expected development progress is reached.

Key Words: Problem Solving Skills, Locus of Control, Nursing Students.

Geliş tarihi:30.09.2010 **Kabul tarihi:** 11.04.2011

Bireyin iç ve dış uyaranlara tepki vermede güçlük çektiği her durum problem olarak tanımlanmaktadır. Problem çözme bilinçli, akılcı, çaba gerektiren ve amaç yönelimli bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır (Eskin, 2009).

Hemşireler uygulama ortamlarında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Hemşirelerin güvenli ve kaliteli bakım verebilmelerini belirleyen en önemli özelliklerden biri problem çözme becerileridir. Farklı sorunları olan bireylere bakım veren ve klinik ortamda yaşanan çatışmaları çözmek durumunda olan hemşirelerin bu nedenle problem çözme becerilerinin yüksek olması beklenmektedir (McEwen ve Brown, 2002). Problem çözme becerisi yüksek bireylerin yenilikçi, değişime açık, eleştirel düşünebilen, yaratıcı ve esnek bireyler olduğu belirtilmektedir (Nezu ve Nezu, 2001). Probleme dayalı öğrenme (PDÖ) modeli ile eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin daha gelişmiş olduğu bildirilmektedir (Applin, Williams, Day ve Buro, 2011; Cooke ve Moyle, 2002). Problem çözme becerisi yüksek olan bireylerin sahip olduğu bu özellikler aynı zamanda profesyonel bir hemşireden beklenen mesleki özelliklerle de örtüşmektedir. Bu nedenlerle hemşirelik eğitiminin en önemli çıktılarından biri öğrencilerin problem çözme becerilerinin geliştirilmesidir (Abaan ve Altıntoprak, 2005). Ülkemizde hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileriyle ilgili yapılan çalışmalarda, hemşirelik öğrencilerinin kendi problem çözme becerilerini orta düzeyde değerlendirdikleri bulunmuştur (Altun, 2003; Yurttaş ve Yetkin, 2003).

Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerilerinin değerlendirildiği bir çalışmada birinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin problem çözme beceri düzeylerinin iki, üç ve dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha düşük olduğu belirlenmiştir (Gönülal ve Bahar, 2005). Birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerilerinin ise dönem başına göre dönem sonunda arttığı bulunmuştur (Gördes ve Bahar, 2005).

İnsanın problem çözme becerisi bilmesi karşılaştığı problemleri çözebilmesi için yeterli değildir. Bir sorunun çözümlenebilmesinde problem çözme becerilerinin yüksek olması kadar bireyin karşılaştığı sorunu kendi sorumluluk alanı içinde görmesi de önemlidir. Bireyin karşılaştığı sorunların kaynağını nelere ve kimlere atfettiği nasıl baş edeceğine karar vermesinde etkilidir. Eğer birey problemi değerlendirirken sorunun oluşumunda ve çözümünde kendi katkısı olmadığını düşünmüyorsa sorunu çözmeye de kalkışmamaktadır (Eskin, 2009). Bireyin davranışlarının sonuçları hakkındaki inanışları ve olayların kaynağı ile sonuçlarını içsel ve dışsal nedenlere bağlamaları kontrol odağı olarak tanımlanmaktadır. Kontrol odağının içte olması, bireyin başına gelenler ile ilgili kontrolünün olduğu inancını taşır ve bu bireyler yaşamlarının yönetiminde üst düzeyde sorumluluk alabileceklerine inanırlar. Kontrol odağının dışta olması ise kişinin yaşadığı olayların kontrolü dışında olduğuna inanması ve başına gelen her şeyi kadere, diğerlerine ya da şansa bağlamasıdır (Dağ, 2002).

Kontrol odağının gelişiminde bireyin aldığı eğitim önemli olmaktadır. Müfredatında PDÖ kullanılan okullarda öğrenci ve eğiticinin rolleri arasında değişimler olmaktadır. Öğrenme öğrencinin sorumluluğuna verilmekte ve öğrenci merkeze alınmaktadır. Böylece öğrenme ortamının kontrol odağı da değişmektedir. Öğrenci bilginin pasif bir alıcısı konumundan öğrenmek için aktif bir rol oynayan bir bireye dönüşmektedir. Probleme dayalı öğrenmenin kontrol

*Makale bildirisi olarak Dokuz Eylül Üniversitesi V. Aktif Eğitim Kurultayında sözel bildiri olarak sunulmuştur. ** Yard. Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, E-mail adres: neslihan.partlak@deu.edu.tr ***Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Psikiyatri Hemşireliği Anabilim E-mail adres: besti.ustun@deu.edu.tr

rol odağının içe doğru gelişmesine katkı sağladığı belirtilmektedir (Lekalakala-Mokgele, 2010).

Hemşirelik öğrencileriyle yapılan çalışmalarda sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin iç kontrole doğru bir gelişme gösterdiği, sınıf düzeyi arttıkça iç kontrol puanının arttığı bildirilmektedir (Duman ve Çankaya, 2006; Karayurt ve Dicle, 2008). Hemşirelik eğitimi öğrencilerin hem mesleki hem de bireysel gelişimini sağlamaktadır. İç kontrol odağına sahip bireylerin problem çözme becerisinin daha gelişmiş olduğu belirtilmektedir (Abaan, Bulut ve Cihangir, 2001; Dağ, 2002). Kontrol odağı içte olan bireylerin aktif, problem çözmek için motivasyonu yüksek, dış kontrol odaklı bireylerin ise pasif, problem çözmek için motivasyonu düşük kişiler olduğu belirtilmektedir (Yılmaz ve Kaya, 2010). İç kontrol odağı daha yüksek olan bireylerin baş etme becerilerinin daha iyi olduğu belirtilmektedir (Uğurlu ve Ekinci, 2007). İç kontrollü öğrenciler profesyonel hemşire olabilmek için daha uygun özelliklere sahip görünmektedirler (Yılmaz ve Kaya, 2010). Kontrol odağı kavramı ve problem çözme becerileri hemşirelik mesleği için önemli olması nedeniyle bu becerilerin geliştirilmesi önemlidir (Abaan ve ark. 2001).

Kontrol odağı kavramının önemine rağmen bu konuya yönelik hemşirelik öğrencileriyle yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Problem çözme üzerinde etkili olabilecek bir değişken olan kontrol odağının nasıl bir etkisi olduğuna yönelik çalışmalar da sınırlıdır. Hemşirelik öğrencilerinin kontrol odağı ve problem çözme becerilerinin düzeylerinin belirlenmesi, bu alanlara yönelik girişimler planlanması ve geliştirilmesine gereksinim vardır.

Bu gereksinimlerden yola çıkılarak bu çalışma bir Hemşirelik Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin kontrol odağı puanları ile problem çözme beceri düzeyi arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma Soruları

1-Hemşirelik öğrencilerinin kontrol odağı ve problem çözme beceri puanları arasında sınıflara göre farklılık var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı ve korelasyonel niteliktedir.

Araştırmanın Yeri ve Özellikler

Araştırma İzmir'de bir Hemşirelik Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerle yapılmıştır. Bu okul hemşirelik eğitiminde yaklaşık 11 yıldır probleme dayalı öğrenme modelini kullanmaktadır. Probleme dayalı öğrenme öğrencilerin küçük gruplar halinde çalıştığı, öğrencinin kendi öğrenme ihtiyaçlarını tanımlayarak öğrenme sürecini yönettiği bir yöntemdir (Barrows, 1986). Bu okulda öğrenciler 8-12 kişilik küçük gruplarda çalışmaktadırlar. Öğrencilere problem içeren senaryolar verilmekte ve bu problemi çözmek için ihtiyaç duydukları bilgiyi belirleyerek bunları kendi kendine öğrenmesi ve problemi çözümü beklenmektedir. Bu modelde eğitici aktif bir konumdan yönlendirici konuma geçmiş ve öğrenci merkeze alınmıştır.

Araştırmanın Örneklemi

Hemşirelik Yüksekokulunda 2006–2007 yılında eğitim gören birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri araştırmanın örneklemi oluşturmuştur. Hemşirelik Yüksekokulunda 2006–2007 yıllarında toplam 306 öğrenci öğretim görmektedir. Bu öğrencilerden anketi doldurmayı kabul eden ve anketleri tam olarak dolduran 289 öğrenci

örneklemi oluşturmuştur. Öğrencilerin katılım oranı %97'dir.

Veri toplama Araçları

Veri toplamada Problem Çözme Becerileri Envanteri (PÇE) ve Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ) kullanılmıştır.

Problem Çözme Envanteri (PÇE):

Bireyin problem çözme becerisi konusunda kendi algılayışını ölçen 35 maddelik bu envanter Heppner ve Peterson (1982) tarafından geliştirilmiştir. PÇE, 35 madde ve üç faktörden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi problem çözme güveni (11 madde), ikincisi problemde kaçınma-/yaklaşma (16 madde), üçüncüsü kontroldür (15 madde). PÇE bu üç faktörün özetidir. Ölçeğin orijinalinin Cronbach alfa tutarlılık katsayısı .90, alt ölçekler için ediletilen katsayılar ise, .72 ile .85 arasında bulunmuştur. Ölçeğin alt ölçeklerinin test tekrar test güvenilirlik katsayıları, $r = .83$ ile $r = .89$ arasında değişmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997). Ergen ve yetişkinlere uygulanabilen 1-6 arası puanlanan likert tipi bir ölçektir. Seçenekleri "her zaman böyle davranırım" ile "hiçbir zaman böyle davranmam" şeklinde oluşturulmuş, 1 ve 6 arası puanlanan likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin puanlamasında 9, 22 ve 29 numaralı maddeler puanlama dışı tutulur. 1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30 ve 34 numaralı maddeler ters olarak puanlandırılır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği Şahin ve Heppner (1993) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin aceleci yaklaşım (13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30, 32), düşünen yaklaşım (18, 20, 31, 33, 35), kaçınan yaklaşım (1, 2, 3, 4), değerlendirici yaklaşım (6, 7, 8), kendine güvenli yaklaşım (5, 23, 24, 27, 28, 34), planlı yaklaşım (10, 12, 16, 19) olmak üzere altı faktör bulunmuştur. Bu çalışmada PÇE'nin toplam puanı kullanılmıştır. Ölçekten alınabilecek en puan 32, en yüksek puan 192'dir. Ölçeğin değerlendirilmesinde kesme noktası bulunmamaktadır. Problem çözme envanterinden elde edilen puanın düşük olması problem çözme becerisinin yüksek olduğunu, yüksek olması ise problem çözme becerisinin zayıf olduğunu gösterir. Bu çalışmada problem çözme envanterinin güvenilirlik katsayısı .87 olarak bulunmuştur.

Kontrol Odağı Ölçeği:

Kontrol odağının ölçülmesinde Dağ'ın (2002) üniversite öğrencilerinde geçerlik ve güvenilirliğini test ederek geliştirdiği 47 maddeden oluşan Kontrol Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Rotter'in iç-dış kontrol Odağı ölçeği ilk kez 1991'de Türkçe'ye uyarlanmış ve geçerlik güvenilirliği Dağ tarafından yapılmıştır. Bu ölçeğin hem orijinalinden kaynaklanan hem de her maddenin iki seçenekli cevaba zorlandığı yapısının, her iki seçeneğinin de deneyin düşünce yapısına uymaması gibi yakınmalara yol açtığı pek çok araştırmacı tarafından belirtilmiştir. Bu gereksinimlerden yola çıkan Dağ 2002 yılında, daha önce uyarladığı ölçeğin madde havuzundan da yararlanarak yeni bir madde havuzu oluşturmuş ve likert formatından yeni bir ölçek geliştirmiştir. Bu ölçek üniversite öğrencileri örnekleminde test edilmiştir. Bu amaçla uygulanan 80 maddelik ölçekle elde edilen verilerden hangi maddelerin istatistiksel olarak işler olduklarının tayinine dönük bir madde analizi incelemesi yapılmıştır. Bunun sonucunda ölçeğin en iyi işleyen 47 maddesi seçilerek son hali oluşturulmuştur. Ölçeğin bu hali ile yapılan değerlendirme sonucu Cronbach alfa tutarlılık katsayısı .92 olarak bulunmuştur (Dağ, 2002). 47 maddelik ölçeğin yapı geçerliğine esas olmak üzere, bu maddeler üzerinde elde edilen puanlar faktör analizine alınmış-

tır. Faktör analizi sonucunda beş faktör öne çıkmıştır, bunlar kişisel kontrol (18 madde; 17, 18, 19, 21, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 41, 43, 44, 45, 47), şansa inanma (11 madde; 1, 6, 9, 11, 12, 15, 16, 23, 26, 30, 40), çabalamanın anlamsızlığı (10 madde; 2, 4, 5, 8, 10, 14, 22, 24, 25, 35), kadercilik (3 madde; 3, 39, 42), adil olmayan dünya inancıdır (5 madde; 7, 13, 20, 38, 46). Ölçeğin bir ay arayla tekrar uygulanmasıyla elde edilen veriler üzerinden hesaplanan test tekrar test güvenirlik katsayısı ise $r = .88$ 'dir. Ölçeğin alt ölçeklerinin test tekrar test güvenirlik katsayıları ise sırasıyla, .83, .81, .61, .89 ve .74 olarak bulunmuştur (Dağ, 2002). Bu çalışmada ölçeğin toplam puanı kullanılmıştır.

Derecelendirme beşli likert formundadır; 1 hiç uygun değil, 2 pek uygun değil, 3 uygun, 4 oldukça uygun, 5 tamamen uygun anlamına gelmektedir. Ölçeğin 25 maddesi düz, 22 maddesi ters puanlanmaktadır. Ters değerlendirilen maddeler; 15., 16., 17., 18., 19., 21., 26., 27., 28., 29., 30., 31., 32., 33., 34., 36., 37., 41., 43., 44., 45., 47. maddelerdir. Ölçekten alınabilecek en puan 47, en yüksek puan 235'tir. Puanlardaki yükselme dış kontrol odağı inancını, puanlardaki düşme ise iç kontrol odağına yönelimi göstermektedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde kesme noktası bulunmamaktadır. Bu çalışmada kontrol odağı ölçeğinin güvenirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde SPSS 14.0 programı kullanılmıştır. Sınıflara göre öğrencilerin kontrol odağı ve problem çözme becerilerini karşılaştırmak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Kontrol odağı ve problem çözme becerisi arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson korelasyon testi uygulanmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma için Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Müdürlüğünden yazılı izin alınmış, kullanılan ölçekler hakkında öğrencilere bilgi verilmiş ve sözlü onamları alınmıştır.

Bulgular

Tablo 1. Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Sınıflara Göre Problem Çözme Becerisi Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n: 289)

Sınıf Düzeyi	Sayı	Problem Çözme Becerisi Puanları $\bar{X} \pm SS$	Min-Max	F	p
1. Sınıf	87	84.36 \pm 17.23	61-131	9.76	.000
2. Sınıf	71	79.11 \pm 16.17	58-137		*
3. Sınıf	57	76.77 \pm 19.09	47-128		
4. Sınıf	74	69.29 \pm 18.88	38-117		

*p < .05 düzeyinde anlamlı

Öğrencilerin problem çözme beceri puanları sınıf düzeylerine göre tek yönlü varyans analizi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Sınıflar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (F = 9.766, p = .000). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Sınıflara Göre Kontrol Odağı Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n: 289)

Sınıf Düzeyi	Sayı	Kontrol Odağı Puanları $\bar{X} \pm SS$	Min-Max	F	p
1. Sınıf	87	108.18 \pm 15.99	82-150	6.98	.000*
2. Sınıf	71	99.28 \pm 17.71	68-139		
3. Sınıf	57	104.22 \pm 23.65	72-157		
4. Sınıf	74	95.22 \pm 19.72	61-142		

*p < .05 düzeyinde anlamlı

Öğrencilerin kontrol odağı puanları sınıf düzeylerine göre tek yönlü varyans analizi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Sınıflar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (F = 6.982, p = .000). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Birinci sınıf öğrencilerinin kontrol odağı puanlarının ikinci ve dördüncü sınıflara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu, üçüncü sınıf öğrencileriyle fark olmadığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 3. Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Kontrol Odağı Arasındaki İlişki (n: 289)

Kontrol Odağı Puan Ortalaması	Problem Çözme Becerisi Puan Ortalaması	r	p
$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$		
101.89 \pm 19.65	77.71 \pm 18.59	.42	.000*

*p < 0,01 düzeyinde anlamlı

Tablo 3'te korelasyon analizi sonucunda öğrencilerin kontrol odağı ile problem çözme beceri puanları arasında orta düzeyde, pozitif yönde, istatistiksel düzeyde anlamlı ilişki bulunduğu belirlenmiştir (r = .429, p = .000).

Tartışma

Araştırma bulgularına göre problem çözme becerisi dördüncü sınıf öğrencilerinde en yüksek, birinci sınıf öğrencilerinde en düşük olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin problem çözme becerileri sınıf düzeyi yükseldikçe artmaktadır. Türkiye'de hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelendiği çalışmalarda öğrencilerin sınıf düzeylerine göre problem çözme becerilerinde meydana gelen değişimle ilgili farklı sonuçlar bulunmaktadır. Öğrencilerin problem çözme düzeylerinin sınıflara göre karşılaştırıldığı yurt dışı çalışmalar sınırlı olmakla birlikte Ip ve arkadaşlarının (2000) çalışmasında sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin problem çözme düzeylerinde artış olduğu belirlenmiştir. Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında öğrenim yılının problem çözme becerilerinde farklılık yarattığı belirtilen çalışmaların (Beşer ve Kıssal, 2009; Durmaz ve ark., 2007) yanı sıra fark yaratmadığı bildiren (Altun, 2003; Tezel ve ark., 2009) çalışmalar da bulunmaktadır. Hemşirelik bakımının niteliğini artıran problem çözme becerisinin yetersizliği kaliteyi, değişimi, meslekte profesyonelliği, otonomi ve güç sahibi olmayı olumsuz yönde etkilemektedir (Abaan ve Altıntoprak, 2005). Hemşirelerin problem çözme becerilerinin eğitim süreci boyunca geliştirilmesi gerekmektedir. Probleme dayalı öğrenme modelinin öğrencilerin problem çözme

becerilerini artırdığı belirtilmektedir (Gönülal ve Bahar 2005; Gördes ve Bahar 2005).

Probleme dayalı öğrenme modeli ve geleneksel yaklaşımla eğitim gören öğrencilerin karşılaştırıldığı bir çalışmada PDÖ modeli ile eğitim gören öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin daha gelişmiş olduğu belirlenmiştir (Cooke ve Moyle, 2002). PDÖ ve geleneksel eğitim yöntemiyle eğitim gören hemşirelik mezunlarının eleştirel düşünme becerilerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada PDÖ mezunu olan hemşirelerin problem çözmenin bir parçası olan eleştirel düşünme becerilerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Applin, Williams, Day ve Buro, 2011). Hemşirelik eğitiminin öğrencilerin problem çözme becerilerini artırması önemlidir. Çünkü hemşireler her an karmaşık ve hızlı çözümler gerektiren durumlara yüzleşirler. Araştırmanın yapıldığı okulda öğrenciler problem çözme temel olarak oluşturulan senaryolarla küçük gruplarda çalışmakta, öğrencilerin her türlü öğrenme aktivitelerinde problem çözme kullanmaları beklenmektedir. Bir çalışmada PDÖ modelinde eğitim alan öğrencilerin geleneksel yöntemle eğitim alan öğrencilerin eğitime başladıkları ilk yılın başında ve sonunda problem çözme becerileri karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda PDÖ modelinde eğitim gören öğrencilerin problem çözme düzeylerinin yılsonunda istatistiksel olarak anlamlı olmasa da bir iyileşme gösterdiği belirlenmiştir (Kocaman, Okumuş, Bahar, Kızılcı ve Seren, 2003). Bu çalışmada kontrol grubunun olmamasının araştırmanın zayıf yönü olduğu söylenebilir.

Sınıflara göre kontrol odağı puanları incelendiğinde birinci sınıf öğrencilerinin ikinci ve dördüncü sınıflara göre anlamlı düzeyde daha fazla dış kontrollü oldukları belirlenmiştir. Üçüncü sınıflara göre de ölçekten aldıkları puan ortalamaları daha yüksek olsa da bu istatistiksel olarak anlamlı değildir. Üçüncü sınıf öğrencilerinden elde edilen sonuç literatürle uyumlu değildir. Bu öğrencilerin uzunlamasına verileri olmadığından üçüncü sınıf öğrencilerinin birinci ve ikinci sınıftaki kontrol odağı düzeyleri bilinmemektedir. Uzunlamasına çalışmalarla durumun yeniden tanımlanmasına gereksinim bulunmaktadır. Kontrol odağının öğrencilerin eğitim gördükleri yıllara göre karşılaştırıldığı yurt dışı bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bununla birlikte ülkemizde yapılan çalışmalarda hemşirelik öğrencileriyle yapılan çalışmalarda sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin iç kontrole doğru bir gelişme gösterdiği, sınıf düzeyi arttıkça iç kontrol puanının arttığı belirlenmiştir (Abaan ve ark., 2001; Duman ve Çankaya, 2006; Karayurt ve Dicle, 2008). Hemşirelik eğitiminin öğrencilerin iç kontrol odaklı olmasına katkı verdiği düşünülebilir. Bilişsel yeniden yapılandırma yöntemleriyle de iç kontrol odağının geliştirilebildiği bildirilmektedir (Wolinsky ve ark., 2009). Araştırmanın yapıldığı okulda öğrencilere her aktiviteleri sonrası düzenli geribildirim verilmesi, küçük gruplarla yapılan iletişim laboratuvarları (kendini tanıma, empati, baş etme gibi), olaylar üzerinde kendi sorumluluklarını fark etmelerine yardımcı olan reflection uygulaması öğrencilerin kontrol odağının gelişmesine yardımcı olabilecek bilişsel yeniden yapılandırmaya hizmet edebilecek aktivitelerdir. Düzenli geribildirimin bireylerin iç kontrol odağını geliştirmede önemli bir strateji olduğu bildirilmektedir (Mantesso, Petrucka ve Bassendowski, 2008). Müfredatında PDÖ kullanılan okullarda öğrenci ve eğiticinin rolleri arasında değişimler olmaktadır. Öğrenme öğrencinin sorumluluğuna verilmekte ve öğrenci merkeze alınmaktadır. Böylece öğrenme ortamının kontrol odağı da değişmektedir. Öğrenci bilginin

pasif bir alıcısı konumundan öğrenmek için aktif bir rol oynayan bir bireye dönüşerek iç kontrol odağı gelişmektedir (Lekalakala-Mokgele, 2010). Hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir çalışmada sınıf düzeyi arttıkça iç kontrol odağının gelişmesinin ergenlikten yetişkinliğe geçmeye bağlı olarak doğal bir gelişim olabileceği biçiminde yorumlanabileceği de belirtilmektedir (Karayurt ve Dicle, 2008). Hemşirelerin kontrol odağının ve baş etme tarzlarının incelendiği bir çalışmada hemşirelerin dış kontrol odaklı olma eğilimine sahip oldukları belirtilmektedir. Hemşireler olayları ve davranışlarının sonuçlarını kendi davranışlarına ya da kişilik özelliklerine bağlamak yerine şansa, kadere veya başkalarına atfetmektedirler (Uğurlu ve Ekinci, 2007). Bireyin hayata bakışını belirleyen bu bakış açısı profesyonel bir meslek üyesi olarak var olabilmeyi güçleştirmektedir. Profesyonel kimliğin gelişmesine ve hemşirelerin ekip içinde hak ettiği yeri almalarında hemşirelerin kendi kontrolünde olanları fark etmeleri ve sorumluluk almaları büyük önem taşımaktadır. Bu gerekçelerle hemşirelik eğitimi süreci boyunca kontrol odağı da öğrencinin geliştirilmesi gereken özelliklerden biridir. Bu çalışmada hem problem çözme becerisi hem de kontrol odağının sınıf düzeyi arttıkça olumlu yönde etkilenmesini PDÖ'ye bağlamak kontrol grubu olmadığından mümkün değildir. Bununla birlikte hem problem çözme hem de kontrol odağını geliştirebilecek eğitim aktivitelerinin katkısı olabileceği de düşünülebilir. Bu nedenle uzunlamasına ve geleneksel yöntemlerle eğitim veren okullarla PDÖ yöntemiyle eğitim veren okulların karşılaştırılması önerilebilir. Ayrıca hemşirelik öğrencilerinin farklı örneklemdeki üniversite öğrencileriyle karşılaştırılması da hemşirelik eğitiminin katkısının daha açık olarak ortaya konmasını sağlayabilir.

Kontrol odağı ve problem çözme becerileri arasında istatistiksel olarak orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hemşirelik öğrencilerinin karar verme becerileri ile kontrol odağının incelendiği bir çalışmada iç kontrol odaklı öğrencilerin sorunlar karşısında daha iyi karar alabildikleri belirlenmiştir (Neaves, 1989). İç kontrol düzeyi artarken problem çözme becerilerinin de arttığı görülmektedir. Bu sonuçlar öğrencilerin kontrol odağına yönelik yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Abaan ve ark., 2001; Dağ, 2002; Yeşilyaprak, 2000). Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada iç kontrol odaklı bireylerin yapıcı ve olumlu çözüm süreçleri açısından yüzleşmeye daha çok önem verdikleri, kendilerini daha çok açtıkları ve duygularını daha fazla sergiledikleri görülmüştür (Basım, Çetin ve Meydan, 2009). Birey bir problem ile karşılaştığında hem soruna hem de kendine yönelik bir değerlendirme yapmaktadır. Karşılaştığı sorunun asla çözülemeyecek kadar zor olduğunu, kendisinin bu olayla ilgili kontrol sahibi olmadığını düşünen biri problemi çözmek için hiçbir girişimde bulunmayacaktır. Kişinin gerek karşılaştığı sorun gerekse kendi hakkındaki değerlendirmeleri problem çözme süreci üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (Eskin, 2009). İç kontrol odağına sahip olan bir öğrenci probleme olan kendi katkısını fark edebileceğinden problemi çözmek için daha fazla sorumluluk alır. Böylece bir problemle karşılaştığında ne yapması gerektiğini araştırıp, uygun yöntemler geliştirerek problemi çözmek için çaba gösterebilir. Dış kontrollü bir öğrenci ise problemle karşılaştığında probleme olan katkısı fark edemeyeceğinden ya da sonucu kendisinin değiştirebileceğine inanmadığı için çözüm için yeterli çabayı göstermeyeceği düşünülebilir. İncelenen araştırmalar sonucunda problem çözme ve kontrol odağı

arasındaki ilişkiyi ortaya koyacak daha fazla çalışmaya gereksinim duyulduğu söylenebilir.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Bu çalışmanın sonucunda öğrencilerin iç kontrol odağı puanları artarken problem çözme beceri puanlarının arttığı saptanmıştır. Ayrıca son sınıf öğrencilerinin problem çözme becerilerinin yüksek ve daha çok iç kontrol odaklı oldukları belirlenmiştir. Bu nedenle hemşirelik eğitimi boyunca problem çözme becerisi ve iç kontrol odağını geliştirme amacına ulaşıldığı düşünülebilir. Hemşirelik eğitimi veren okullarda küçük grup çalışmaları yapılarak, problem çözme becerisini geliştirecek senaryolar kullanılarak, öğrencilerin öğrenmeye aktif katılımı sağlanarak, reflection uygulamalarıyla, öğrencilere düzenli geribildirim verilerek kontrol odağının gelişimine katkı sağlanabilir. Bu araştırmanın tasarımının uzunlamasına olmaması çalışmanın zayıf yönü olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle uzunlamasına olarak aynı öğrenci grubunun izlenmesi, farklı eğitim modeli olan okullarla sonuçların karşılaştırılması önerilir. Hemşirelik öğrencilerinde kontrol odağına ve problem çözmeyle ilişkisine yönelik araştırmaların yapılması önerilir.

Kaynaklar

- Abaan, S., Bulut, H., & Cihangir, N. (2001). Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinde iç denetim odağı geliştirme programının değerlendirilmesi. I.Uluslararası & V.Ulusal Hemşirelik Eğitimi Kongresi (Kongre Kitabı). Nevşehir. 19-22 Eylül, 215-221.
- Abaan, S., & Altıntoprak, A. (2005). Hemşirelerde problem çözme becerileri: öz değerlendirme sonuçlarının analizi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 62-76.
- Altun, İ. (2003). The perceived problem solving ability and values of student nurses and midwives. *Nurse Education Today*, 23, 575-584.
- Applin, H., Williams, B., Day, R., & Buro, K. (2011). A comparison of competencies between problem-based learning and non-problem-based graduate nurses. *Nurse Education Today*, 31, 129-134.
- Barrows, H.S. (1986). A taxonomy of problem-based learning methods. *Medical Education*, 20, 481-486.
- Basım, H.N., Çetin, F., & Meydan, C.H. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kontrol odağının rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 57-69.
- Beşer, A., & Kısıl, A. (2009). Critical thinking dispositions and problem solving skills among nursing students. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2(3), 88-94.
- Cooke, M., & Moyle, K. (2002). Students' evaluation of problem based learning. *Nurse Education Today*, 22(4), 330-339.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol odağı ölçeği: ölçek geliştirme geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), 77-90.
- Duman Z.Ç., & Çankaya, P.(2006). Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinde Kontrol Odağını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. III. Aktif Eğitim Kurultayı (Kurultay Kitabı). İzmir. 3-4 Haziran, 22-34.
- Durmaz, Ş., Kaçar, Z., Can, S., Koca, R., Yeşilova, D., & Tortumluoğlu, G. (2007). Çanakkale sağlık yüksekokulu öğrencilerinin problem çözme becerileri ve etkileyen bazı faktörler. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10 (4), 63-71.
- Eskin, M. (2009). *Temel kavram ve tanımlar: sorun çözme terapisi* (üçüncü baskı, sayfa 9). Ankara: HYB basın yayın.
- Gönülal, A., & Bahar, Z. (2005). Hemşirelik öğrencilerinin probleme dayalı öğrenim modelinde kendi kendine öğrenme ve problem çözme becerilerinin incelenmesi. II. Aktif Eğitim Kurultayı Kitabı (Kurultay Kitabı). İzmir. 4-5 Haziran, 332-343.
- Gördes, N., & Bahar, Z.(2005).Probleme Dayalı Öğretimin Hemşire Öğrencilerin Kendi Kendine Öğrenmeye Hazır Oluş Ve Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. II. Aktif Eğitim Kurultayı Kitabı (Kurultay Kitabı). İzmir. 4-5 Haziran, 247-256.
- Ip, W. Y., Lee, D. T. F., Lee, I. F. K., Chau, J. P. C., Wootton, Y. S. Y., & Chang, A. M. (2000). Disposition towards critical thinking: A study of Chinese undergraduate nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 32, (1), 84 -90.
- Karayurt, Ö., & Dicle, A. (2008). The relationship between locus of control and mental health status among baccalaureate nursing students in Turkey. *Social Behavior and Personality*, 36(7), 919-930.
- Kocaman, G., Okumuş, H., Bahar, Z., Kızılcı, S., & Seren, Ş. (2003). Hemşirelik eğitiminde probleme dayalı öğrenme modelinin uygulanması ve sonuçlarının incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Araştırma Fonu*, Proje No: 0957.99.01.02.
- Lekalakala- Mokgele, E. (2010). Facilitation in problem-based learning: experiencing the locus of control. *Nurse Education Today*, 30, 638-642.
- Mantesso, J., Petruca, P., & Bassendowski, S. (2008). Continuing professional competence: peer feedback success from determination of nurse locus of control. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 39(5), 200-205.
- McEwen, M., & Brown, S.C.(2002). Conceptual frameworks in undergraduate nursing curricula: report of a national survey. *Journal of Nursing Education*, 41(1), 5-14.
- Neaves, J.J. (1989). The relationship of locus of control to decision making in nursing students. *The Journal of Nursing Education*, 28 (1): 12-17.
- Nezu, A.M., & Nezu, M.N. (2001). Problem solving therapy. *Journal of Psychotherapy Integration*, 11, 197-205.
- Savaşır, I., & Şahin, H. N. (1997). Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme: sık kullanılan ölçekler. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, 79- 85, Ankara.
- Şahin, N., & Heppner, P. (1993). Psychometric properties of the problem solving in a group of turkish university students. *Cognitive Therapy and Research*, 17(4), 379-396.
- Tezel, A., Arslan, S., Topal, M., Aydoğan, Ö., Koç, Ç., & Şenlik, M. (2009). Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12 (4), 63-71.
- Uğurlu, N., & Ekinci, M. (2007). Hemşirelerde kontrol odağı inancı ile stresle başa çıkma tarzları stratejileri ve psikolojik belirtiler gösterme durumları arasındaki ilişkiler. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 23(2), 117-130.
- Wolinsky, F.D., Weg, M, W.V., & Martin, R. (2009). Does cognitive training improve internal locus of

- control among older adults? *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 10.1093/geronb/gbp117.
- Yeşilyaprak, B. (2000). A longitudinal research on self esteem, assertiveness an locus of control characteristics of university students. *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Dergisi*, 2 (3), 1-6.
- Yılmaz, A., & Kaya, H. (2010). Relationship between nursing students' epistemological beliefs and locus of control. *Nurse Education Today*, 30, 680–686.
- Yurttaş, A., & Yetkin, A. (2003). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin empatik becerileri ile problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(1), 1–6.